

Programiranje 2

2. predavanje

Saša Singer

`singer@math.hr`

`web.math.hr/~singer`

PMF – Matematički odsjek, Zagreb

Sadržaj predavanja

- **Funkcije** (kraj):
 - **Rekurzivne funkcije** (nastavak):
 - **Particije.**
 - **Hanojski tornjevi.**
- **Struktura programa** (prvi dio):
 - **Blokovska struktura jezika.**
 - **Doseg varijable** — lokalne i globalne varijable.
 - **Vijek trajanja varijable, memorijske klase.**
 - **Program smješten u više datoteka. Vanjski simboli.**

Informacije

Konzultacije (službeno):

● petak, 12–14 sati, ili — po dogovoru.

Rekurzivne funkcije

Sadržaj

- **Funkcije** (kraj):
 - **Rekurzivne funkcije** (nastavak):
 - **Particije.**
 - **Hanojski tornjevi.**

Particije prirodnog broja

Particije — definicija

Particija (ili rastav) prirodnog broja $n \in \mathbb{N}$ je bilo koji **rastav** zadanog broja

- u **zbroj pribrojnika** koji su, također, **prirodni brojevi**,
- pri čemu **poredak** pribrojnika **nije bitan**.

Dakle, particija od n ima oblik

$$n = a_1 + a_2 + \cdots + a_m,$$

gdje je

- $m \in \mathbb{N} =$ **broj** pribrojnika u rastavu,
- $a_1, \dots, a_m \in \mathbb{N}$ su **pribrojnici**.

Particije — zapis i broj

Obzirom na to da **poredak** pribrojnika **nije bitan**, tj.,

- dva rastava smatramo **istim** ako imaju **iste** pribrojnike, bez obzira na njihov **poredak**,

onda u **zapisu** možemo smatrati da su pribrojnici **poredani** — recimo, **nepadajuće** (ili **nerastuće**)

$$n = a_1 + a_2 + \cdots + a_m, \quad a_1 \leq a_2 \leq \cdots \leq a_m.$$

Zanimljivo je pronaći na **koliko** (različitih) načina se n može ovako zapisati (rastaviti).

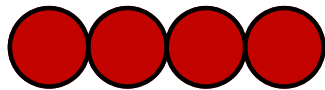
- **Broj particija** od n označavamo s $p(n)$.

Uočite da **broj** pribrojnika m može biti **bilo koji** (nije zadan).

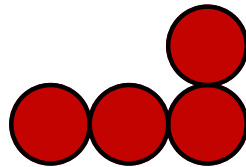
Broj particija — zadatak

Primjer. Napišimo program koji učitava prirodni broj n i ispisuje broj particija $p(n)$ = broj rastava broja n u zbroj nepadajućih prirodnih brojeva.

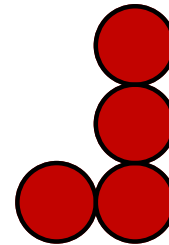
Pokažimo koliko je takvih particija za $n = 4$.

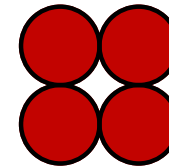
$$1 + 1 + 1 + 1$$

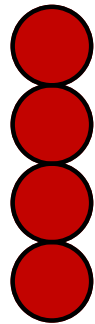
$$1 + 1 + 2$$

$$1 + 3$$

$$2 + 2$$

$$4$$

Dakle, broj particija je $p(4) = 5$.

Broj particija — ideja za rješenje

Trenutno, osim definicije, **ne znamo** ništa više o $p(n)$. Stoga je prirodna ideja za rješenje:

🕒 **generiraj**, nekim redom, **sve** particije od n i **izbroji** ih.

Napomena. Ako tražimo samo **broj** particija $p(n)$, onda postoje i **puno bolji** načini za njegovo nalaženje (rekurzivne relacije i sl.).

Bez obzira na to, idemo **realizirati** gornju ideju, kao da je zadatak upravo

🕒 **generiranje** svih particija od n .

Generiranje particija — razrada

Kako ćemo generirati sve particije od n ?

☛ Pa, ... , nekim redom, jednu po jednu.

A kako bismo generirali jednu (neku) particiju od n ?

$$n = a_1 + a_2 + \cdots + a_m, \quad a_1 \leq a_2 \leq \cdots \leq a_m.$$

To je već lakše:

☛ pribrojnik po pribrojnik, jedan za drugim,

☛ pazeći da pribrojnici ne padaju.

Dakle, “izaberi” a_1 , pa a_2 , i tako redom.

Ako još pojedine pribrojnice a_ℓ “vrtimo” u petlji (po dozvoljenim vrijednostima), dobit ćemo i sve particije od n .

Generiranje particija — razrada (nastavak)

Ima samo jedan **problem**:

- broj pribrojnika m može **varirati** od 1 do n , pa **nema šanse** da to napravimo “hrpom petlji” — jedna u drugoj (“**broj petlji**” **varira**).

Taj problem možemo riješiti **rekurzivnom** funkcijom. **Ideja**:

- Svaki poziv funkcije “**vrti**” samo **jednu** petlju — za svaki **pojedini** pribrojnik (onaj a_ℓ).

Rekurzivni pozivi realiziraju “petlje u petlji”.

Naravno, **nije** baš očito kako bismo to trebali **napraviti**. Zato,

- krenimo od **početka** — **prvog** pribrojnika a_1 ,
- a onda — **korak po korak** (kao u **indukciji**).

Generiranje particija — prvi pribrojnik

Kako izabrati i “vrtiti” prvi pribrojnik a_1 ?

Zapišimo prvi korak u obliku:

$$n = a_1 + \text{“preostala suma”},$$

gdje “preostala suma” predstavlja zbroj preostalih pribrojnika $a_2 + \dots + a_m$, ako ih ima.

- Pribrojnik a_1 možemo “vrtiti” u petlji od 1 do n — sve ove vrijednosti su dozvoljene.

Za svaku fiksnu vrijednost $a_1 = i$ znamo da mora biti

$$\text{“preostala suma”} = n - i,$$

zato da ukupna suma bude zadani n .

Generiranje particija — skica koraka

I što sad, kad smo izabrali $a_1 = i$?

- Preostaje nam problem da “preostala suma” $= n - i$ opet rastavimo u zbroj pribrojnika $(a_2 + \dots + a_m)$.

Dakle, **rekurzija** se nazire.

- Zadana** je **tražena suma** koju želimo dobiti — to će biti **ulazni** argument funkcije, zovimo ju **generiraj**.
- Na početku, u **prvom** koraku znamo (**tražimo**) da je **suma** $= n$. To će biti **stvarni** argument u **vanjskom** pozivu funkcije.
- Funkcija **generiraj(suma)** “vrti” **sljedeći** pribrojnik, zovimo ga **i**, u **petlji** od 1 do **suma**
 - i** zove samu sebe u obliku **generiraj(suma - i)**.

Generiranje particija — greška u koraku

Ali, **oprez!** Ovo je **pogrešno**, jer **ne** osigurava da pribrojnici **ne padaju**. Na primjer,

● **fali** nam uvjet $a_1 = i \leq a_2$ u prvom koraku.

Gdje je **greška** u razmišljanju?

Vratimo se na **prvi** korak. Kad **izabremo** pribrojnik $a_1 = i$,

● preostaje nam problem da **suma** $- i$ **opet** rastavimo u zbroj pribrojnika $(a_2 + \dots + a_m)$.

Ali, taj “**opet**” **nije** isti problem kao i polazni!

● Ovom “**novom**” problemu **moramo** reći (**zadati**) od koje vrijednosti **smije krenuti sljedeći** pribrojnik (to je a_2 u prvom koraku).

Nazovimo tu vrijednost **prvi**.

Generiranje particija — popravak koraka

Potpuno **isto** vrijedi i u **općem** koraku!

- Funkcija **generiraj** **mora** dobiti **još jedan** ulazni argument **prvi**. To je **polazna** vrijednost za **sljedeći** pribrojnik (a ne **1**).

Ovo je tzv. **parametrizacija** rekurzije.

Popravljen **rekurzija** ima sljedeći oblik:

- funkcija **generiraj**(**suma**, **prvi**) “vrti” **sljedeći** pribrojnik **i** u **petlji** od **prvi** do **suma**
 - **i** zove samu sebe u obliku **generiraj**(**suma - i**, **i**).

Pripadni problem je: “**generiraj** **sve** particije broja **suma** u kojima **prvi** (najmanji) pribrojnik mora biti **veći ili jednak** broju **prvi**”.

Generiranje particija — popravak prvog poziva

Sad treba polazni problem “uložiti” u ovaj rekurzivni, tj. treba popraviti vanjski (prvi) poziv (podesiti stvarne argumente).

No, to je lako.

- U prvom koraku tražimo da je $\text{suma} = n$, a prvi pribrojnik smije početi od 1.

To će biti stvarni argumenti u vanjskom pozivu funkcije.

Dakle, vanjski poziv je `generiraj(n, 1)`.

Generiranje particija — kraj rekurzije

Ne zaboravimo: svaku rekurziju moramo nekako zaustaviti (prekinuti).

Naša rekurzija `generiraj(suma, prvi)` radi sljedeće:

- “generira sve particije broja `suma` u kojima `prvi` pribrojnik mora biti veći ili jednak broju `prvi`”.

Stvarno, a kad smo gotovi?

Odgovor: onda kad više nemamo što rastaviti!

- Ako je `suma \geq 1`, onda “ima posla”.
- Međutim, ako je `suma = 0`, onda smo gotovi — rastav je završen.

Ako još uočimo da uvijek vrijedi `suma \geq 0`, sve je “čisto”.

Razlog: u petlji u rekurziji je `i \leq suma`!

Generiranje particija — korektnost rekurzije

Preciznije, vrijedi i jača relacija:

$$1 \leq \text{prvi} \leq i \leq \text{suma}.$$

To direktno izlazi “kôda” funkcije:

- funkcija `generiraj(suma, prvi)` “vrti” sljedeći pribrojnik `i` u petlji od `prvi` do `suma`
 - `i` zove samu sebe u obliku `generiraj(suma - i, i)`.

Iz gornje relacije je očito

$$0 \leq \text{suma} - i < \text{suma}.$$

To znači da rekurzivni pozivi funkcije `generiraj` strogo smanjuju prvi argument `suma`, pa se rekurzija sigurno prekida kad `suma` padne na 0 (tzv. korektnost rekurzije).

Generiranje particija — brojanje

Vratimo se početnom problemu — brojanju particija.

No, to je sad lako. U generiraj treba samo dodati brojanje generiranih particija.

- Zamjena posla: generiraj \mapsto prebroji.

Pripadni problem je:

- “prebroji sve particije broja suma u kojima prvi (najmanji) pribrojnik mora biti veći ili jednak broju prvi”.

Realizacija je funkcija particije(suma, prvi)

- koja vraća broj svih takvih particija!

Generiranje particija — brojanje (nastavak)

Što točno radi `particije(suma, prvi)`?

- Ima **brojač** takvih particija, zovimo ga **broj**, kojeg inicijaliziramo na `0`,
- “vrti” **sljedeći** pribrojnik `i` u **petlji** od `prvi` do `suma`
 - `i` **zbraja** vrijednosti koje vrata rekurzivni pozivi `particije(suma - i, i)`.

I sad **oprez!** Što **radimo** kad **prekidamo** rekurziju?

- **Vratimo** vrijednost `1`, jer to znači da smo **tog trena** “izgenerirali” **jednu** od traženih particija.

Generiranje particija — brojanje (nastavak)

Matematički rečeno, imamo **rekurzivne** relacije

$$\text{particije}(\text{suma}, \text{prvi}) = \sum_{i=\text{prvi}}^{\text{suma}} \text{particije}(\text{suma} - i, i).$$

s tim da je “**na dnu**”

$$\text{particije}(0, \text{prvi}) = 1, \quad \text{za bilo koji prvi},$$

a “**na vrhu**” (za vanjski poziv — ono što **tražimo**)

$$p(n) = \text{particije}(n, 1).$$

Ha!

Broj particija — funkcija

```
#include <stdio.h>

int particije(int suma, int prvi)
{
    int i, broj = 0;

    if (suma == 0) return 1;
    /* else */
    for (i = prvi; i <= suma; ++i)
        /* Rekurzivni poziv -
           dodavanje sljedeceg pribrojnika */
        broj += particije( suma - i, i ) ;
    return broj;
}
```

Broj particija — glavni program

```
int main(void)
{
    int n;

    printf(" Upisi prirodni broj n: ");
    scanf("%d", &n);

    printf("\n Broj particija p(%d) = %d\n",
           n, particije(n, 1) );

    return 0;
}
```


Broj particija — trag poziva

“Trag poziva” možemo dobiti tako da **na vrh** funkcije dodamo **ispis** ulaznih vrijednosti.

```
int particije(int suma, int prvi)
{
    int i, broj = 0;

    printf("    suma = %d, prvi = %d\n", suma, prvi);
    if (suma == 0) return 1;
    for (i = prvi; i <= suma; ++i)
        broj += particije( suma - i, i ) ;
    return broj;
}
```

Broj particija — trag poziva za $n = 4$

suma = 4, prvi = 1	(vanjski)
suma = 3, prvi = 1	1
suma = 2, prvi = 1	1+1
suma = 1, prvi = 1	1+1+1
suma = 0, prvi = 1	-> 1+1+1+1
suma = 0, prvi = 2	-> 1+1+2
suma = 1, prvi = 2	1+2
suma = 0, prvi = 3	-> 1+3
suma = 2, prvi = 2	2
suma = 0, prvi = 2	-> 2+2
suma = 1, prvi = 3	3
suma = 0, prvi = 4	-> 4

Broj particija $p(4) = 5$

Particije — malo priče

Inače, broj particija $p(n)$ broja n može se dobiti i **analitički**.

U **formalnom** redu

$$\begin{aligned} & (1 + x + x^2 + x^3 + x^4 + \dots) \\ & \cdot (1 + x^2 + x^4 + x^6 + \dots) \\ & \cdot (1 + x^3 + x^6 + x^9 + \dots) \dots \\ & \cdot (1 + x^k + x^{2k} + x^{3k} + \dots) \dots \\ & = 1 + p(1)x + p(2)x^2 + p(3)x^3 + \dots + p(n)x^n + \dots \end{aligned}$$

očita se koeficijent uz x^n . Zato je dogovorno $p(0) = 1$.

Na primjer, za $n = 100$ je $p(100) = 190\,569\,292$.

Particije — ispis svih particija

Zadatak. Za zadani $n \in \mathbb{N}$ treba **ispisati** sve particije broja n .

Uputa za rješenje. Pribrojnike treba spremati u neko **polje** (idealno je globalno i dinamički alocirano). ■

Napomena. Postoje i **puno brži** algoritmi za računanje **broja particija** $p(n)$, zadanog prirodnog broja n .

Bazirani su na **rekurzivnim** relacijama za $p(n)$. Na primjer, **Eulerova** rekurzija ima oblik

$$p(n) = \sum_{m=1}^{\infty} (-1)^{m-1} \left(p\left(n - \frac{m(3m-1)}{2}\right) + p\left(n - \frac{m(3m+1)}{2}\right) \right),$$

uz dogovor da je $p(n) = 0$ za sve $n < 0$. Potražite po webu!

Particije — varijacije problema

Do sada smo tražili broj particija $p(n)$, uz osnovni uvjet da u rastavu

$$n = a_1 + a_2 + \cdots + a_m$$

pribrojnici ne moraju biti različiti. Tako smo došli do uvjeta

$$a_1 \leq a_2 \leq \cdots \leq a_m.$$

U rastavu

$$n = a_1 + a_2 + \cdots + a_m,$$

na pribrojnike možemo postavljati različite dodatne uvjete,

🔴 s tim da, i dalje, poredak pribrojnika nije bitan.

Particije — varijacije problema

Na primjer:

- Svi pribrojnici su međusobno **različiti**. Onda ih možemo **strogo rastuće** poredati

$$a_1 < a_2 < \dots < a_m.$$

- **Razlika susjednih** pribrojnika je **najmanje k**, tj. mora biti

$$a_\ell + k \leq a_{\ell+1}, \quad \text{za } \ell = 1, \dots, m-1.$$

Prethodni uvjet odgovara ovom kad je $k = 1$.

- u rastavu ima **točno k** pribrojnika, tj. $m = k$ je **zadan**.

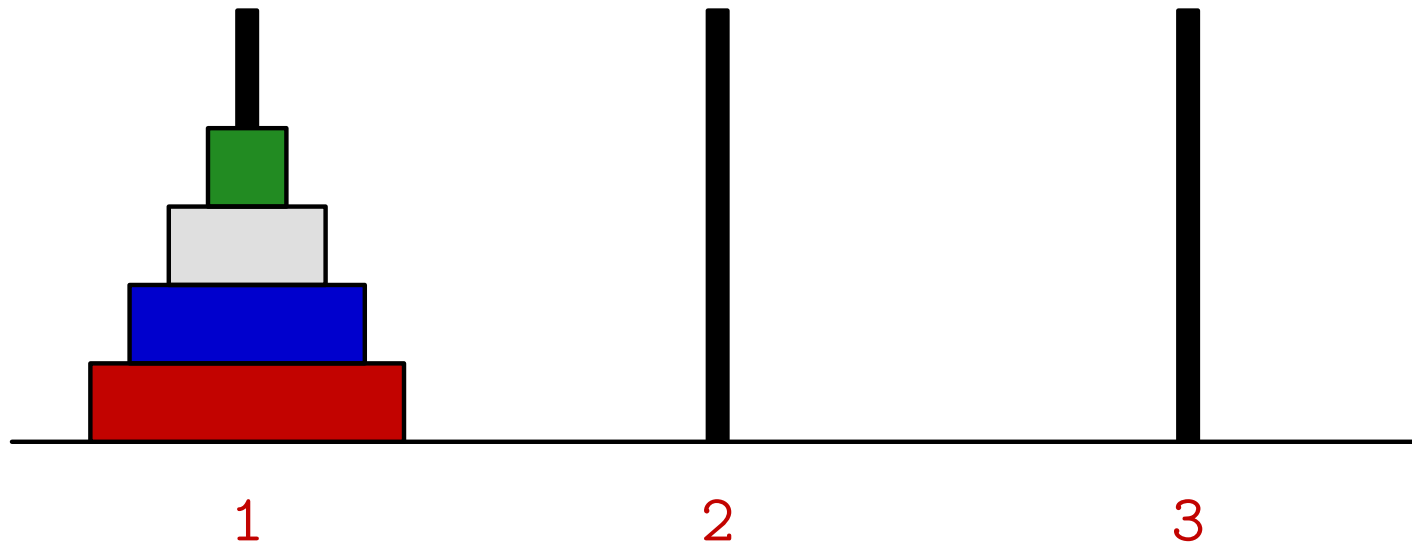
Što treba **promijeniti** u našoj funkciji da dobijemo **broj** svih **odgovarajućih** particija?

Hanojski tornjevi

Hanojski tornjevi

Primjer. Na štapu **1** nalazi se n **diskova** međusobno različitih veličina, poslaganih **sortirano** od **najvećeg** prema **najmanjem** (**odozdo** prema **gore**). Imamo još dva prazna štapa **2** i **3**.

Na sljedećoj slici je primjer za $n = 4$.

Hanojski tornjevi — zadatak

Zadatak. Treba preseliti **sve** diskove sa štapa **1** na štap **3** u **minimalnom** broju **poteza**, korištenjem pomoćnog štapa **2**.

U **prebacivanju** diskova s **jednog** štapa na **drugi** treba poštovati sljedeća “**pravila igre**”:

- u svakom **potezu** može se prebaciti **samo jedan** disk (najgornji),
- **veći** disk nikada se **ne smije** staviti **iznad manjeg** diska,
- **manji** (najgornji) disk se **smije** preseliti iznad **bilo kojeg većeg** diska na nekom drugom štapu, ili na **prazan** štap.

Dakle, prebacujemo “**jedan po jedan**” disk i smije samo **manji** na **veći** (ili na “**ništa**”).

Hanojski tornjevi — razrada problema

Za početak, **nije** očito da problem uopće **ima rješenje**.

Uočiti da je prebacivanje **jednog** (najgornjeg) diska

- s **nekog** štapa (zovimo ga **odakle**),

- na neki **drugi** štap (zovimo ga **kamo**),

upravo = **osnovni potez**, kojeg uvijek **znamo** napraviti.

Ideja: svesti problem za n diskova

- na **isti** problem za **malo manje** diskova,

- koristeći **osnovni potez** za neki disk (ili neke diskove).

Dakle, želimo (rekurzivno) **smanjivati** n , dok ne dođemo do $n = 1$, a to opet **znamo** napraviti (osnovni potez).

Hanojski tornjevi — razrada (nastavak)

Ključno pitanje je:

- kojih n diskova treba izabrati, sad kad će n varirati?

Traži se tzv. parametrizacija rekurzije — da zaista dobijemo isti problem s manjim brojem diskova).

Odgovor: najgornjih n na polaznom štapu — jer samo do njih možemo doći!

Problem hanojskih tornjeva za gornjih n diskova svodi se na:

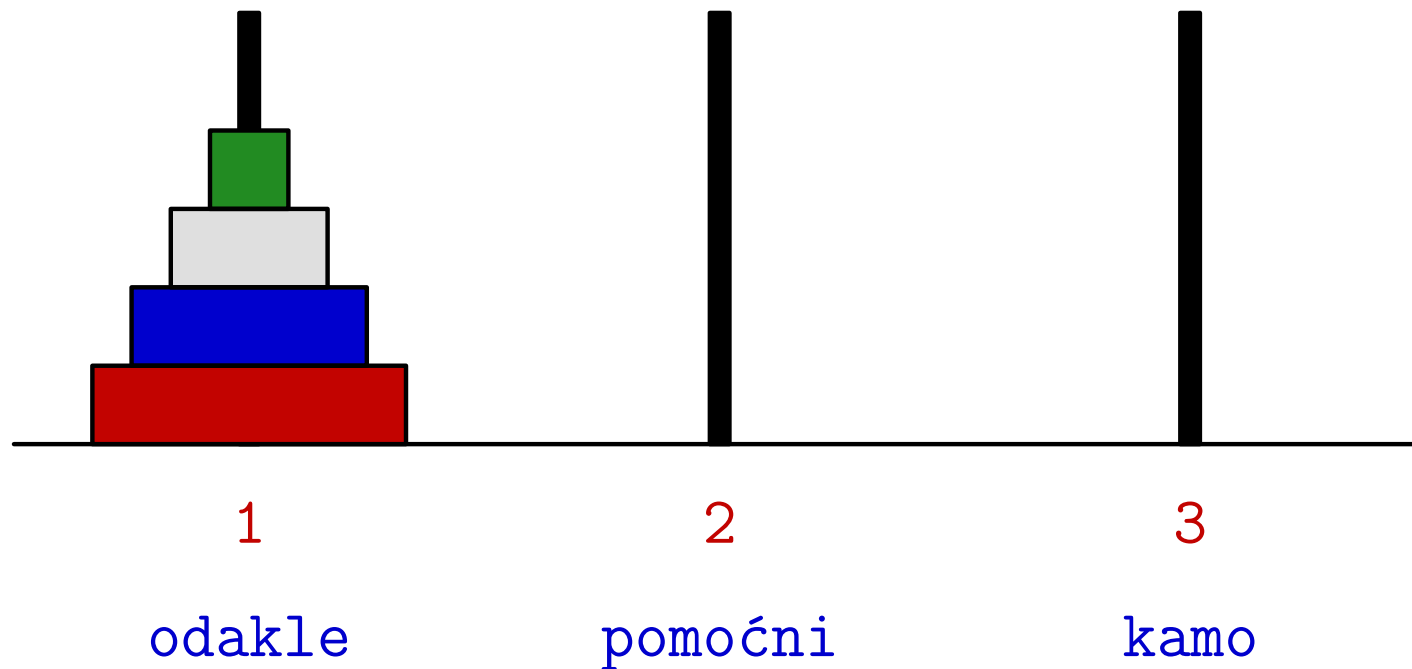
- prebaci gornjih $n - 1$ diskova na pomoćni štap,
- prebaci jedan disk na odredišni štap — to je najdonji(!) disk od polaznih n ,
- prebaci onih gornjih $n - 1$ diskova s pomoćnog na odredišni štap.

Hanojski tornjevi — razrada (nastavak)

Grafički, to izgleda ovako:

1. korak:

$n = 4$, prebaci gornja 3 na pomoćni

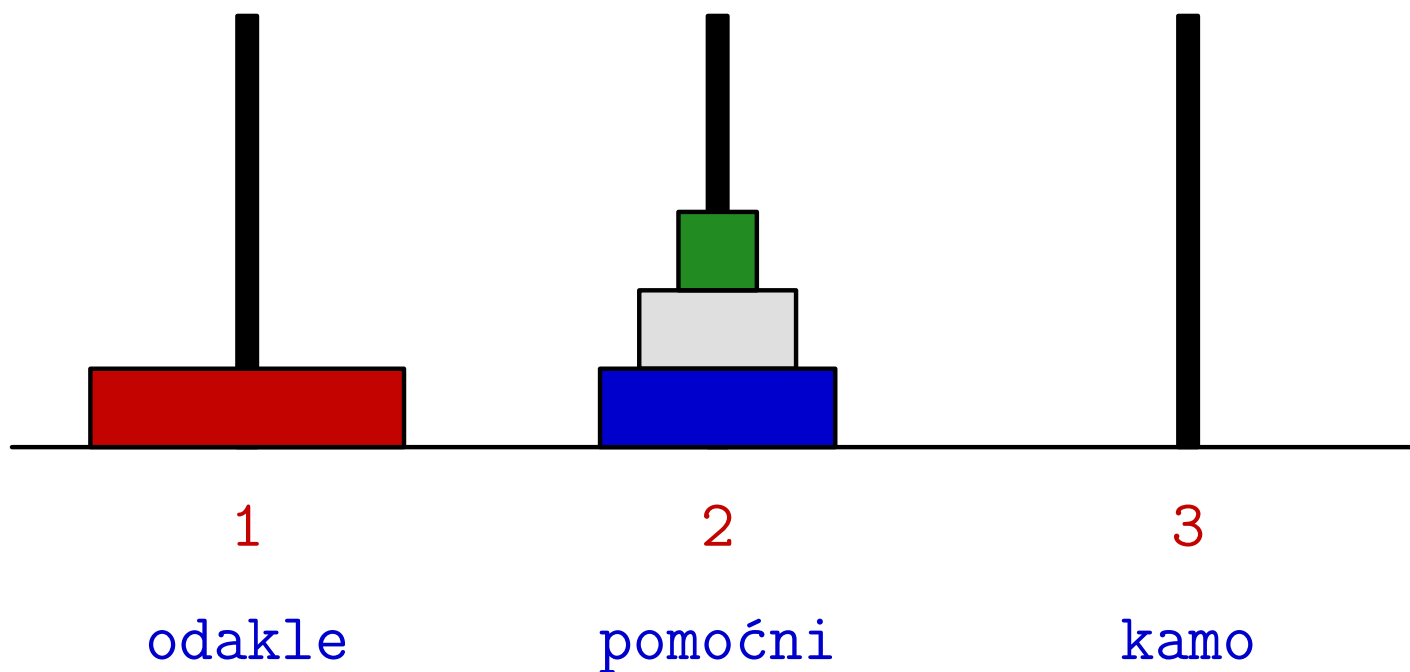

Hanojski tornjevi — razrada (nastavak)

Grafički, to izgleda ovako:

2. korak:

prebaci najveći na kamo

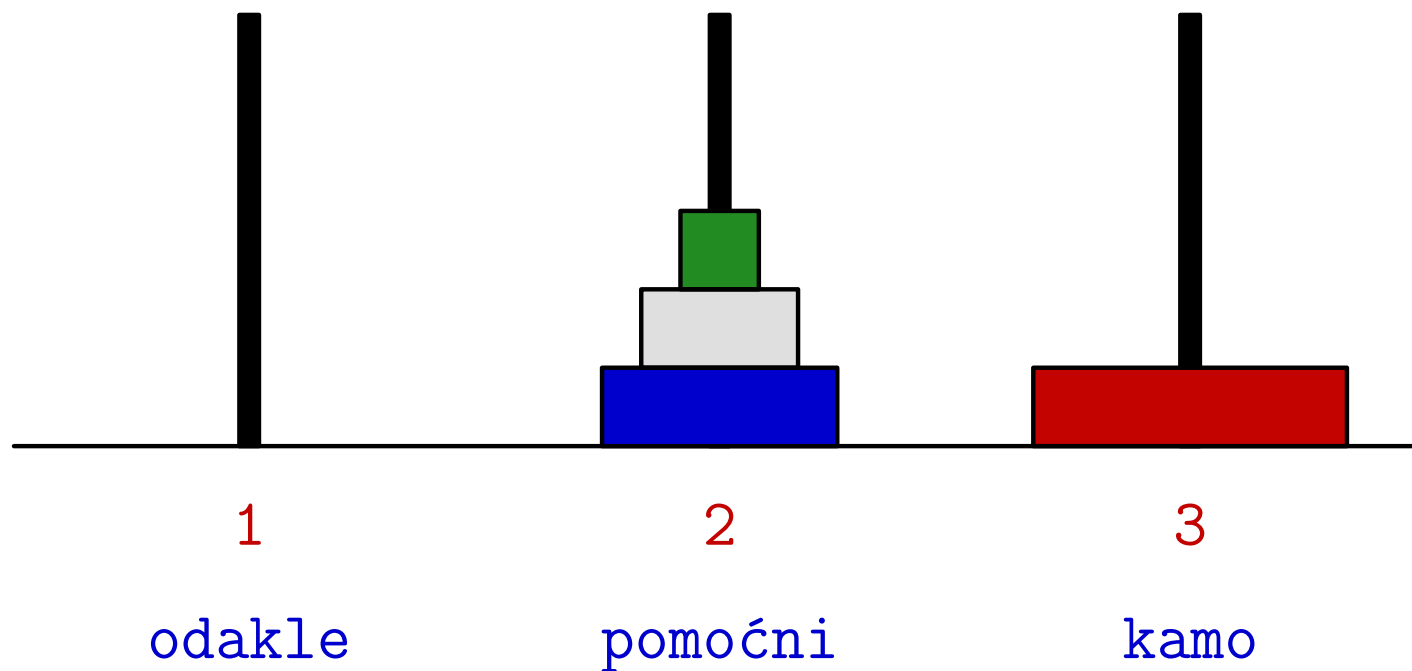

Hanojski tornjevi — razrada (nastavak)

Grafički, to izgleda ovako:

3. korak:

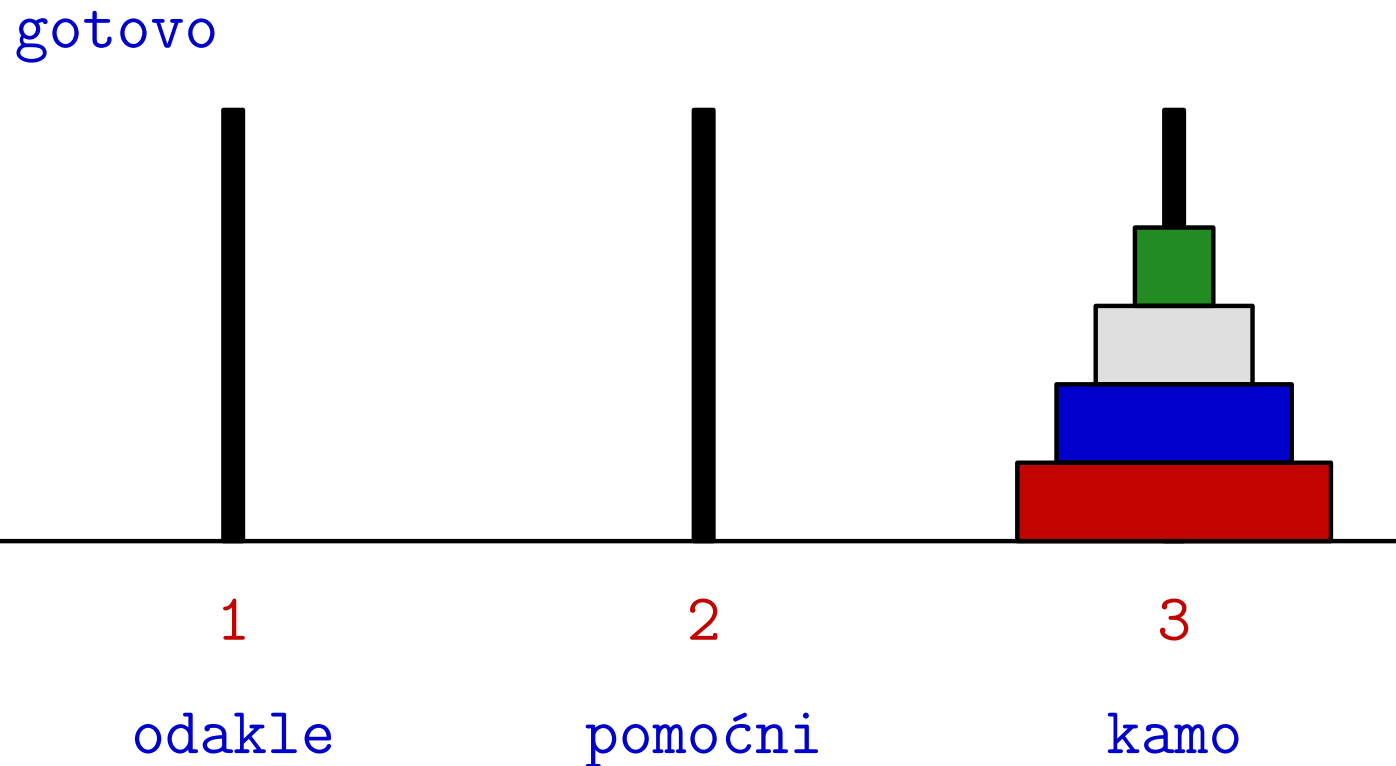
prebaci gornja 3 na kamo

Hanojski tornjevi — razrada (nastavak)

Grafički, to izgleda ovako:

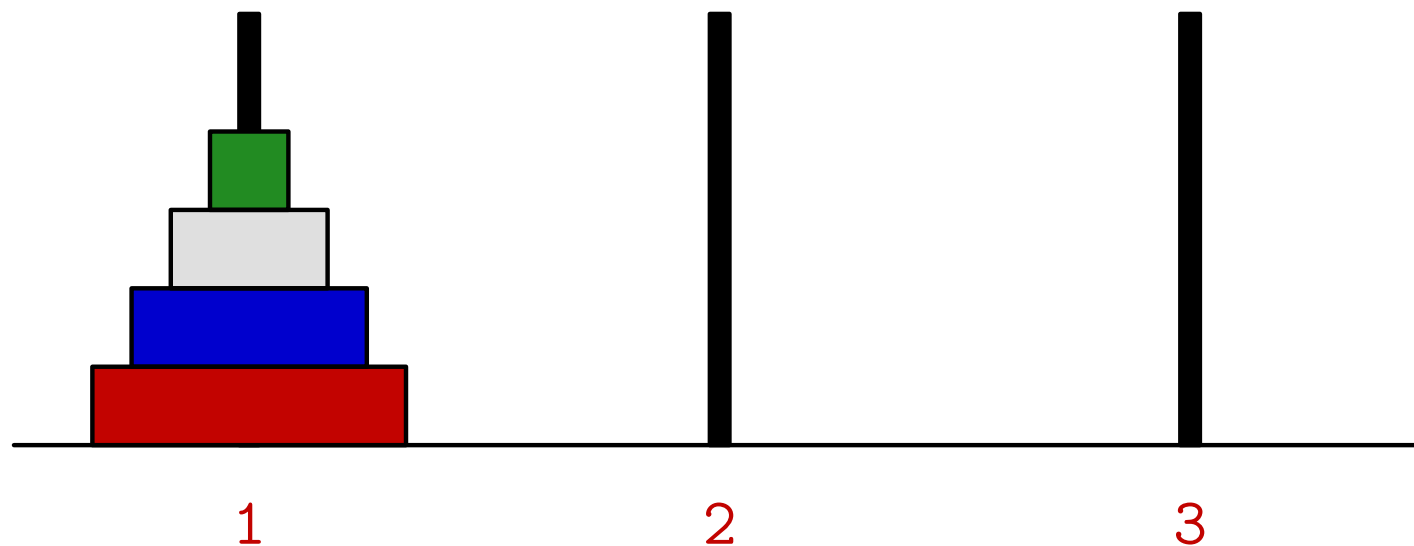
Nakon 3. koraka:

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

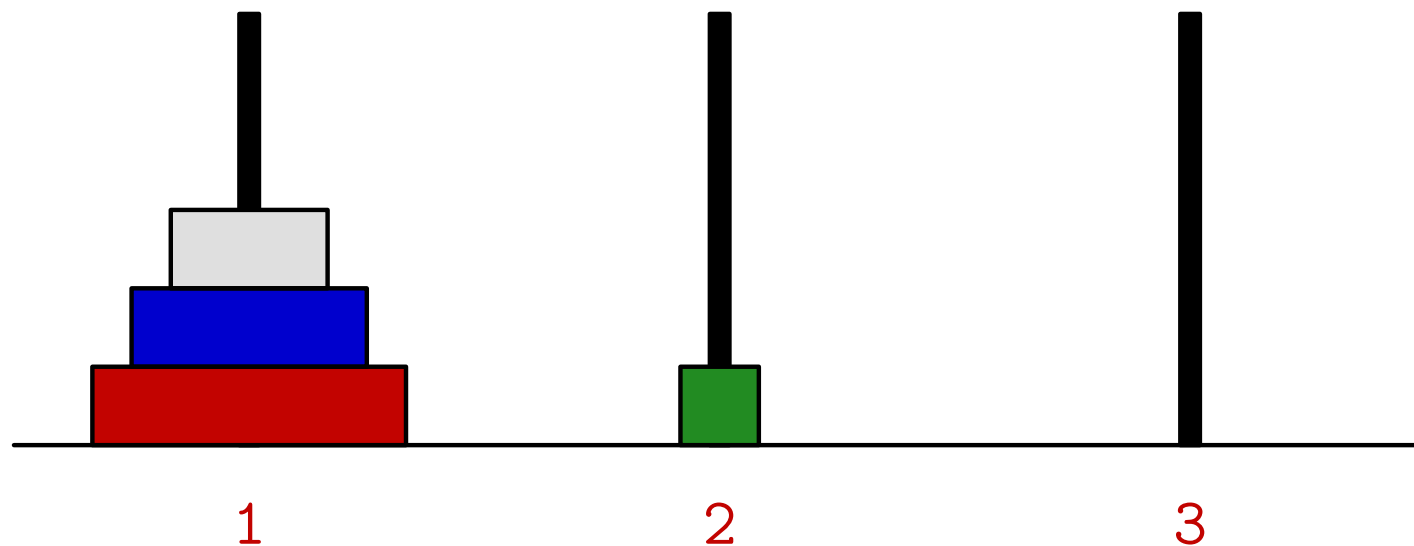
potez = 0

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje *potez po potez*.

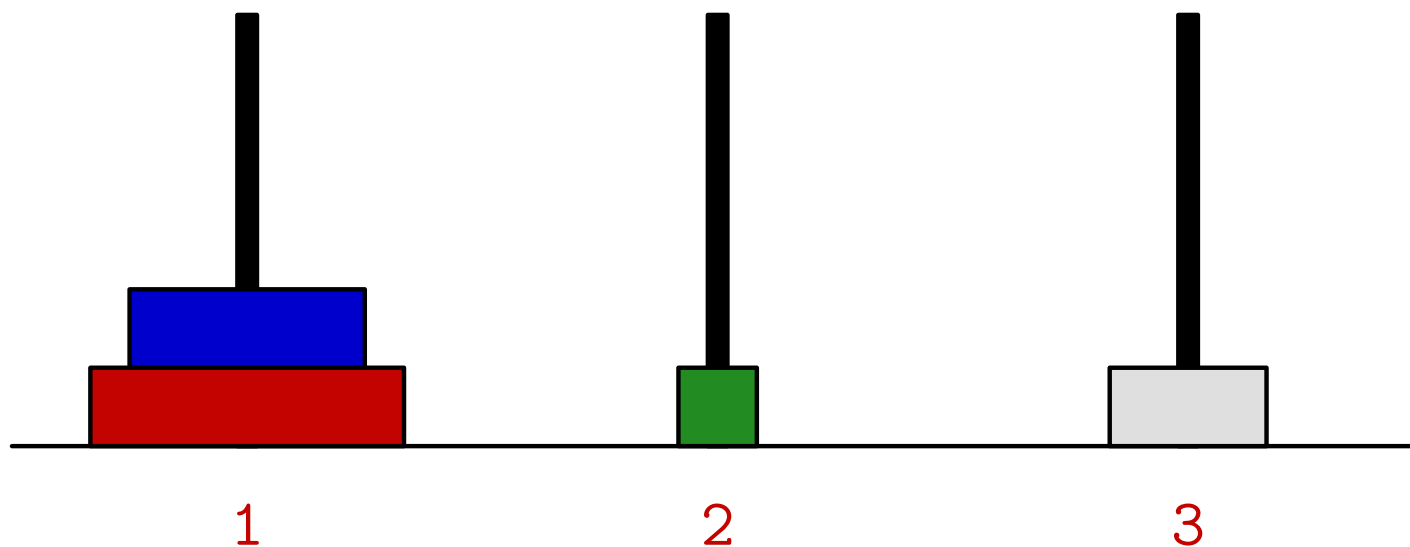
potez = 1

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

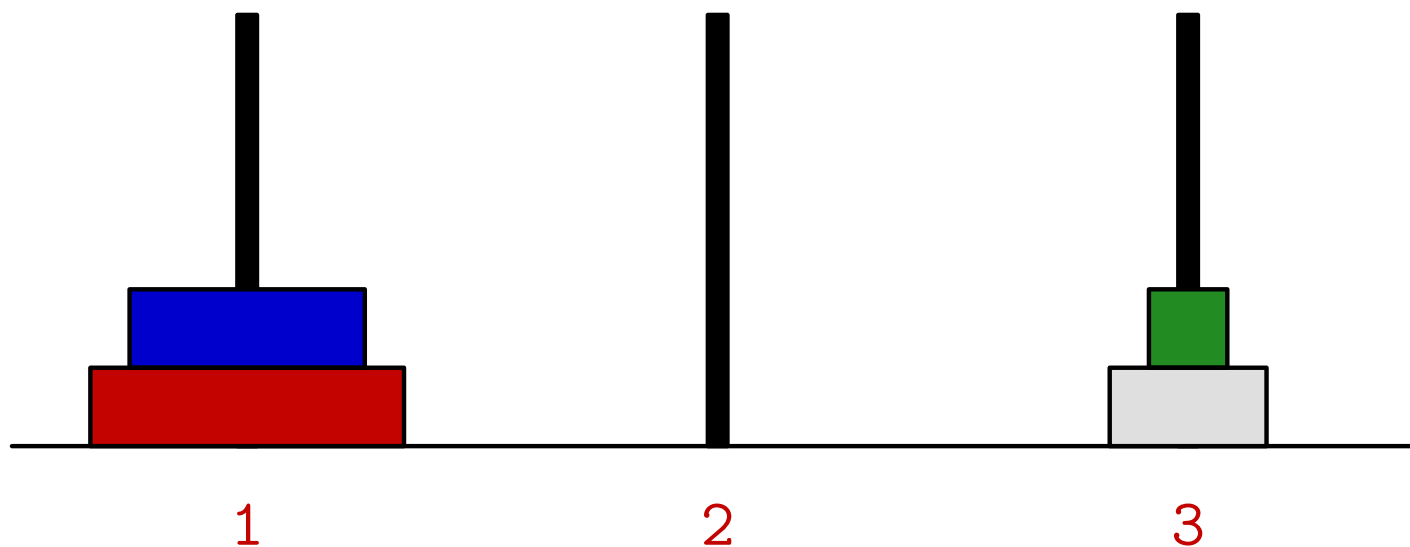
potez = 2

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

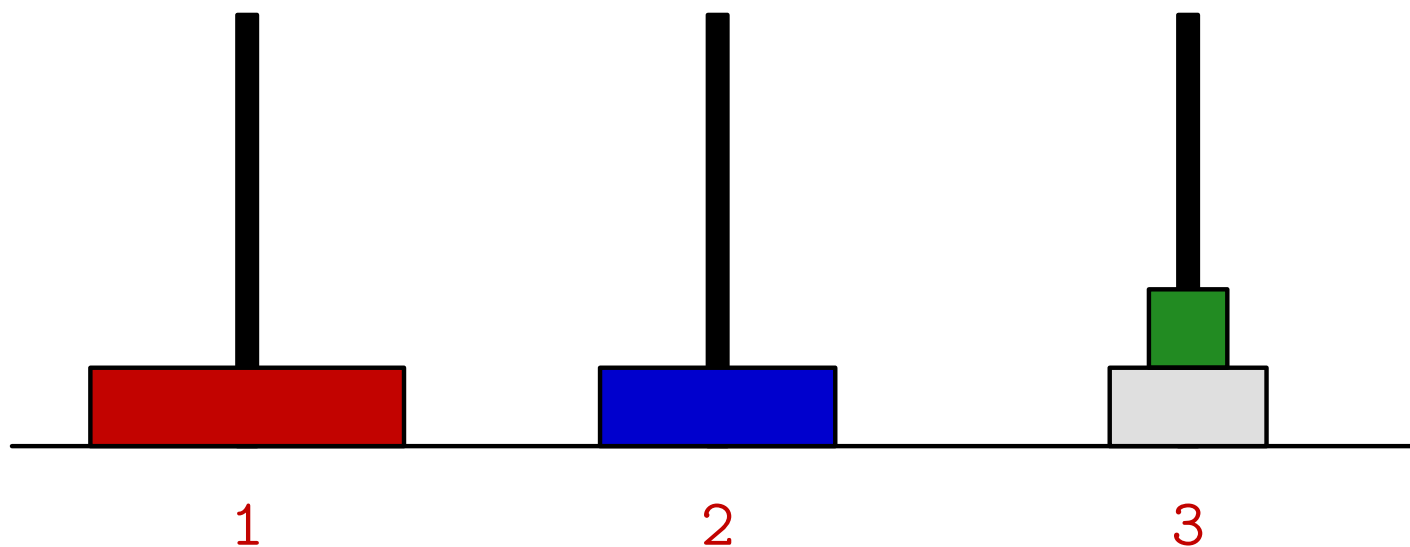
potez = 3

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

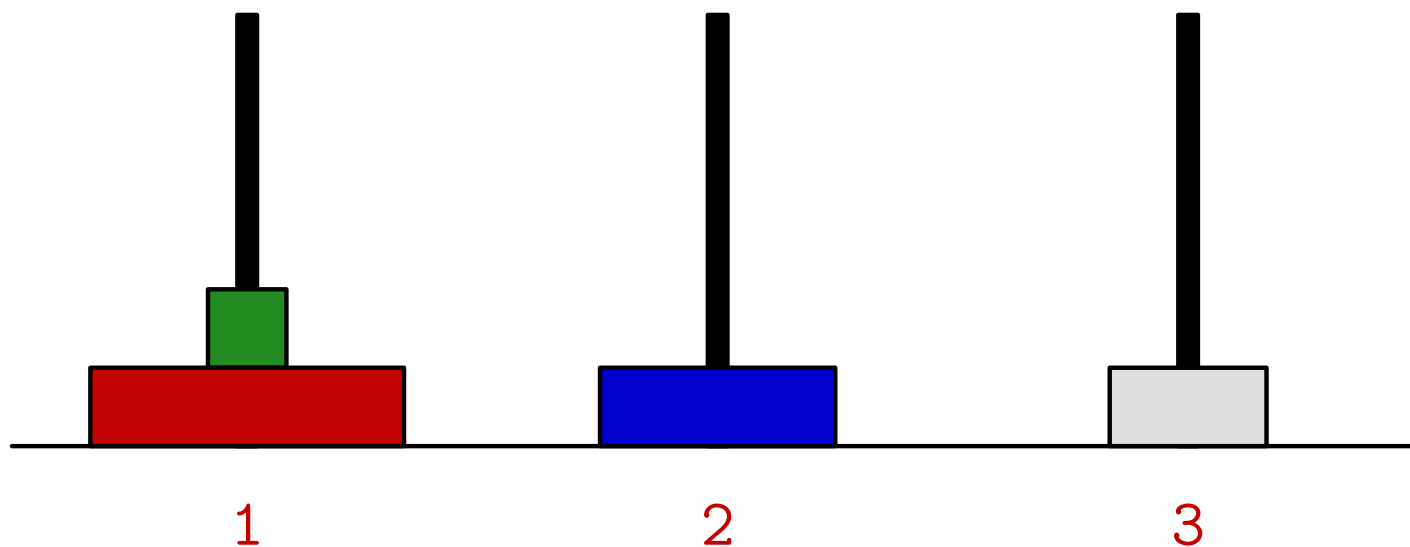
potez = 4

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

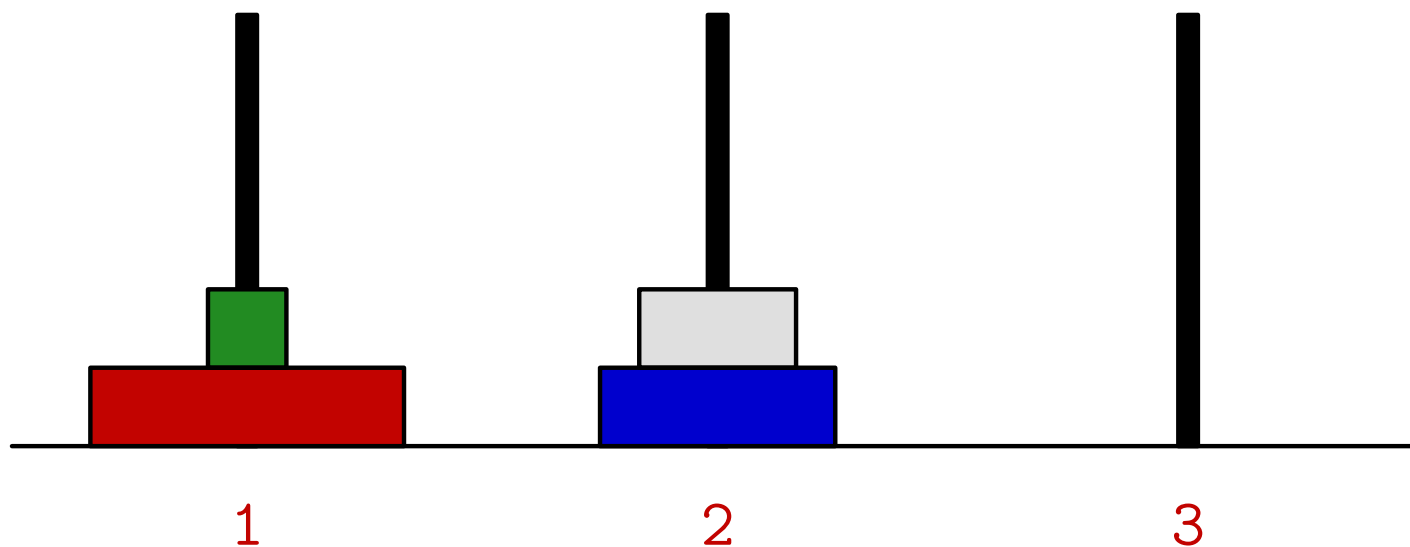
potez = 5

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

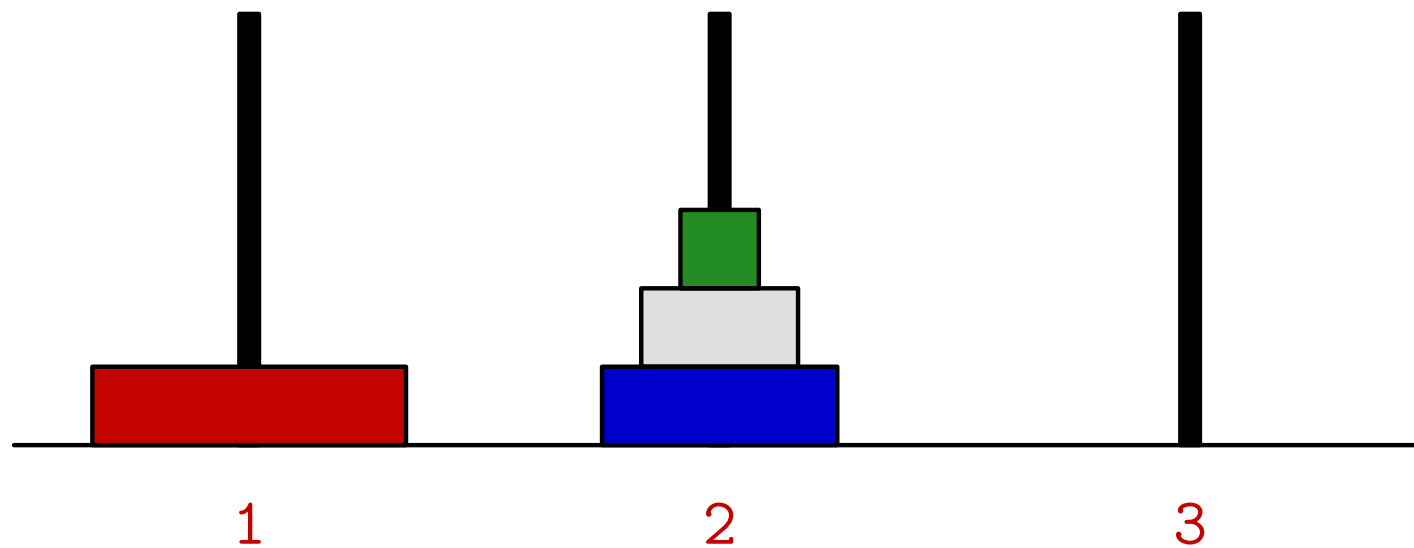
potez = 6

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje *potez po potez*.

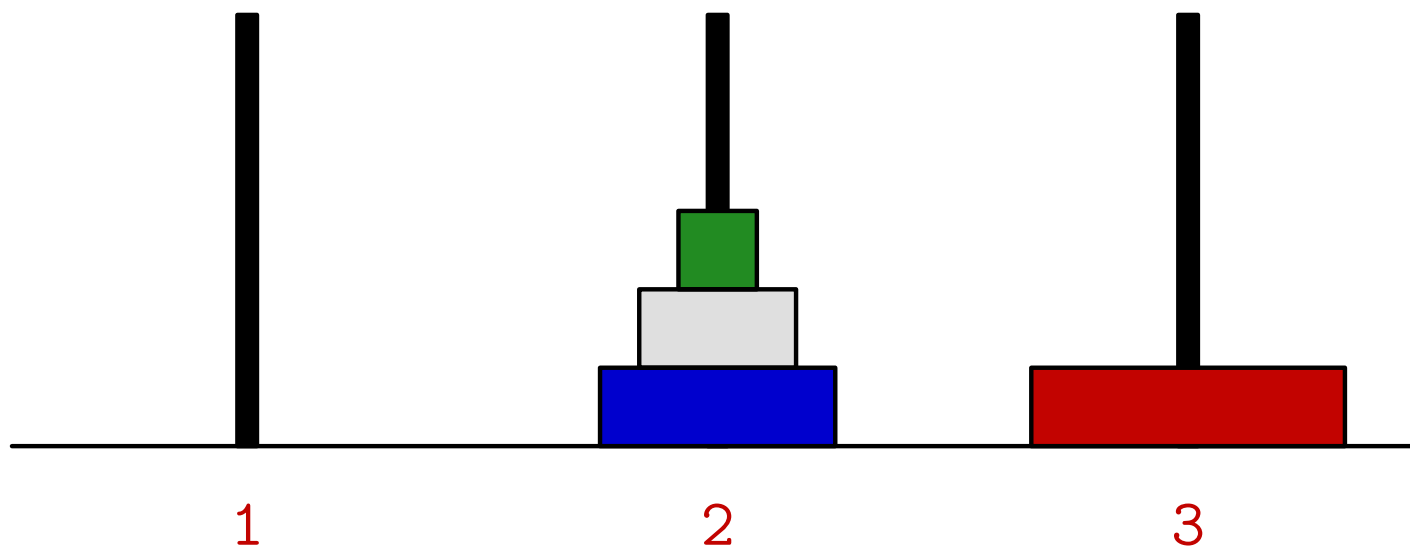
potez = 7

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

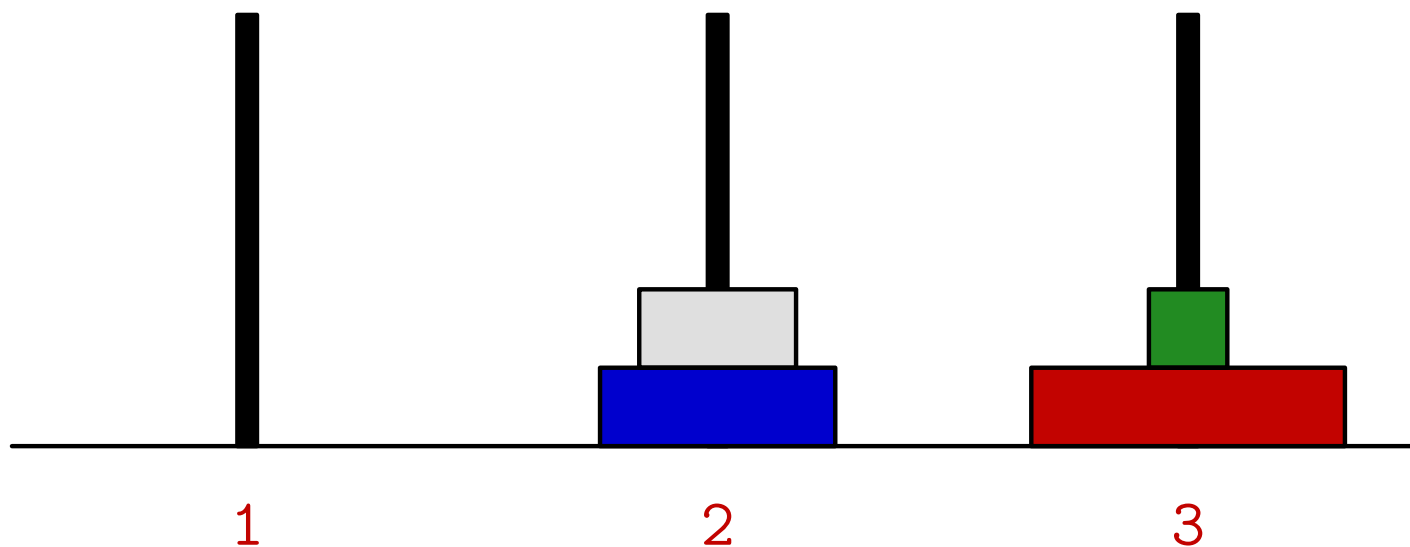
potez = 8

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

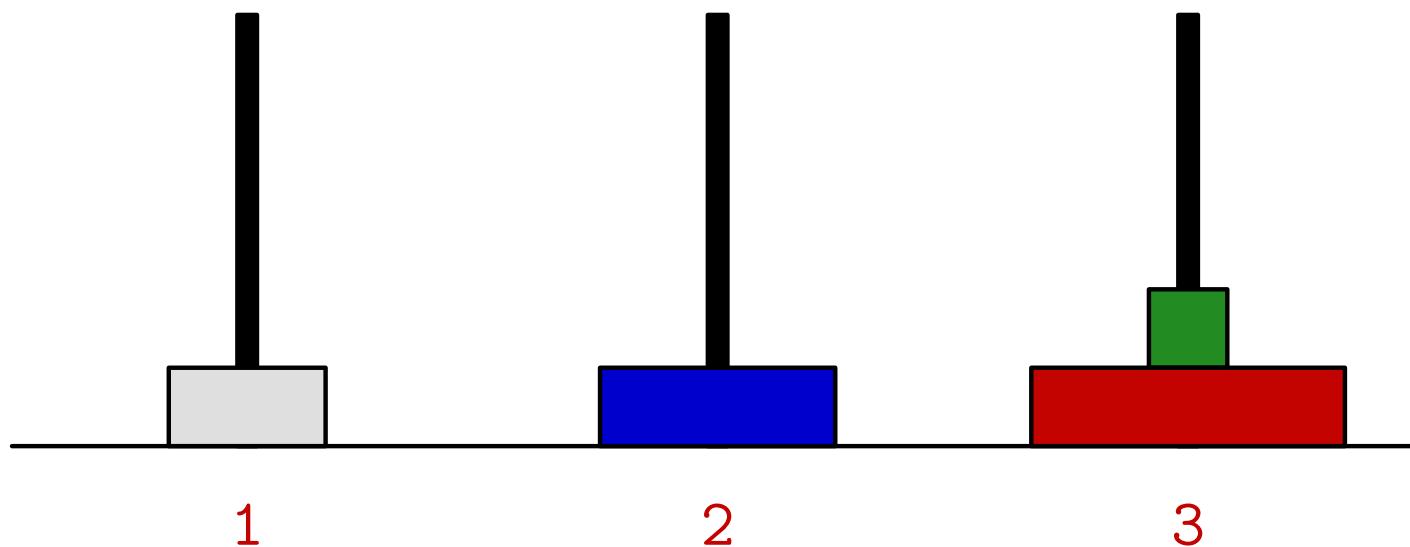
potez = 9

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

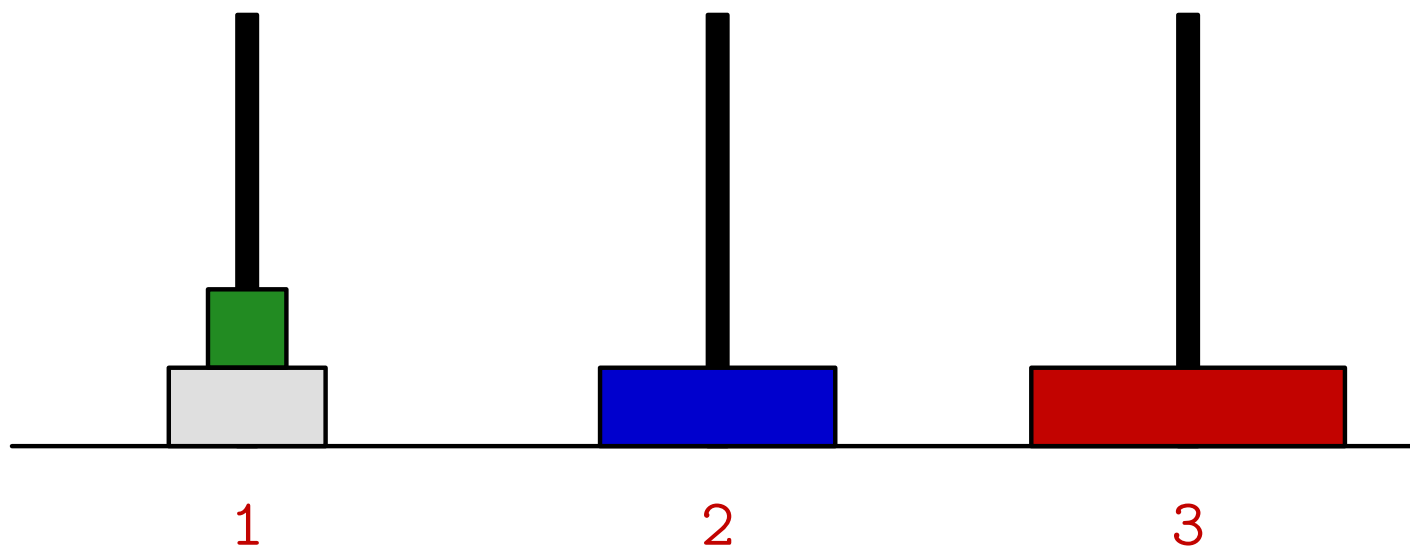
potez = 10

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

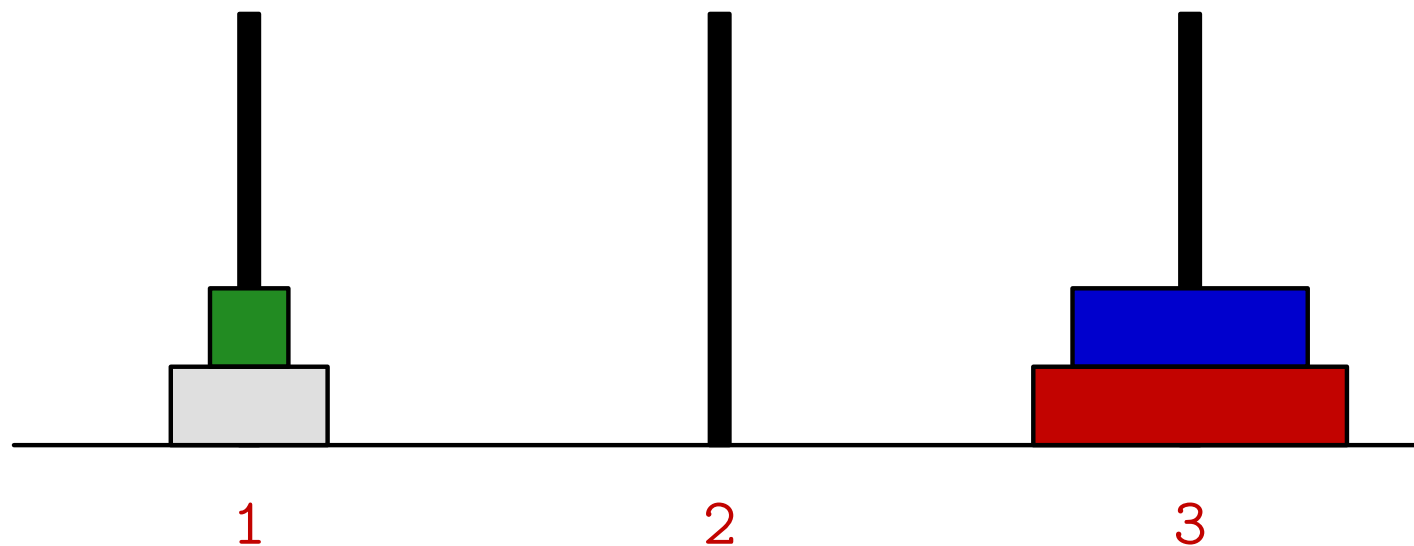
potez = 11

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

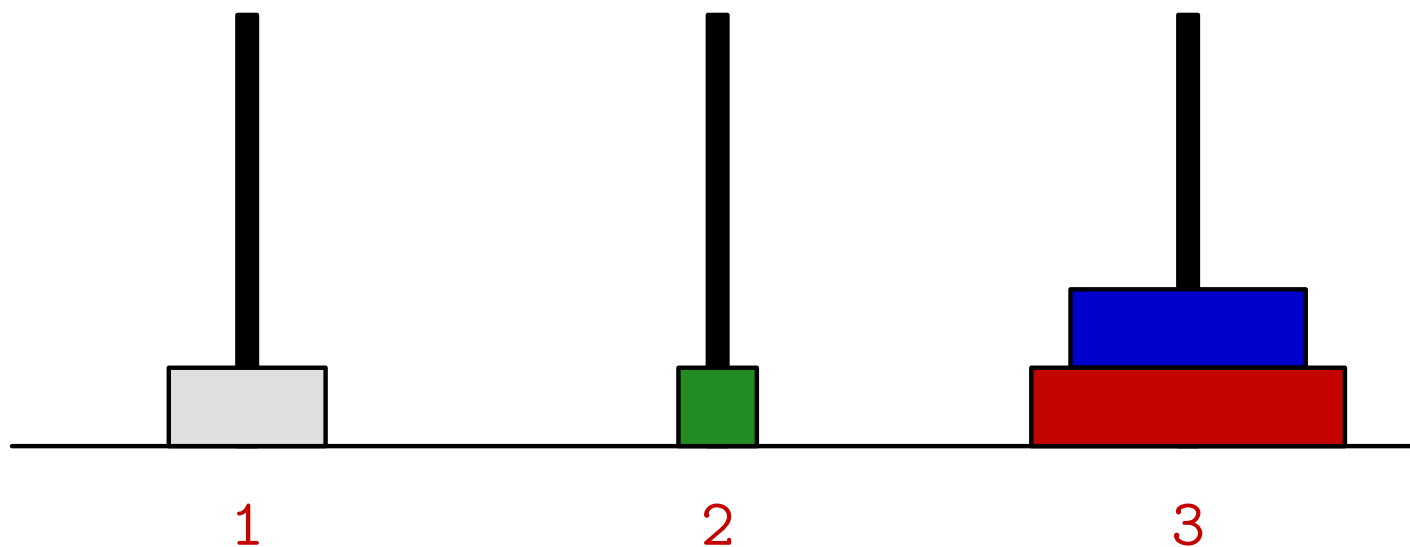
potez = 12

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

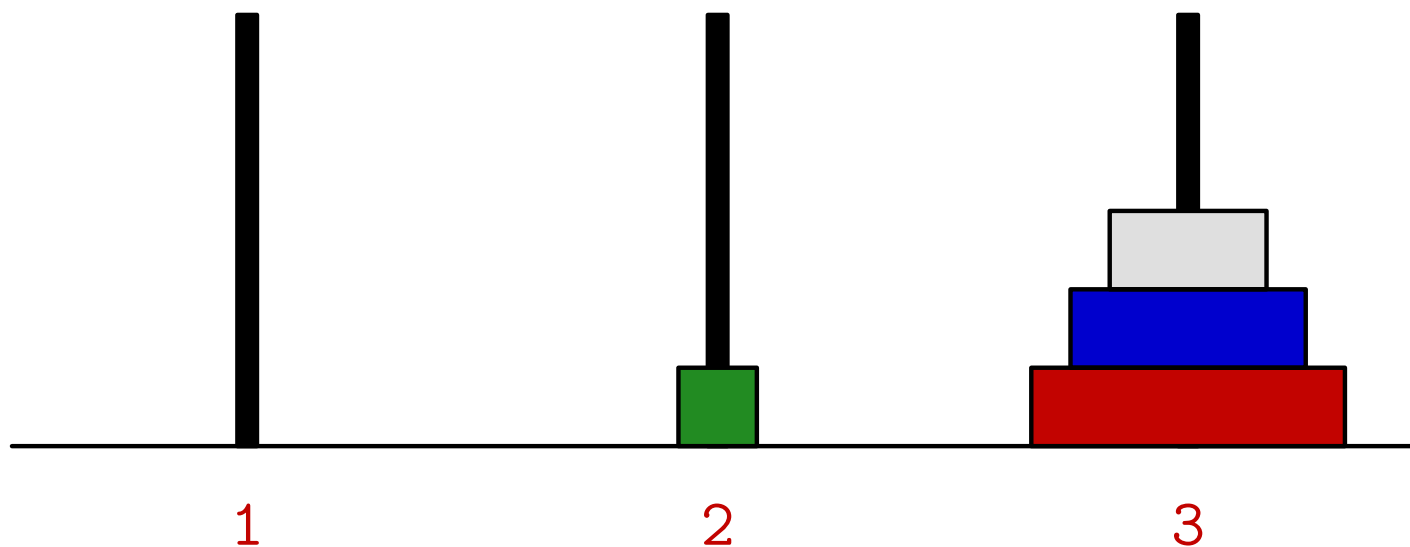
potez = 13

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

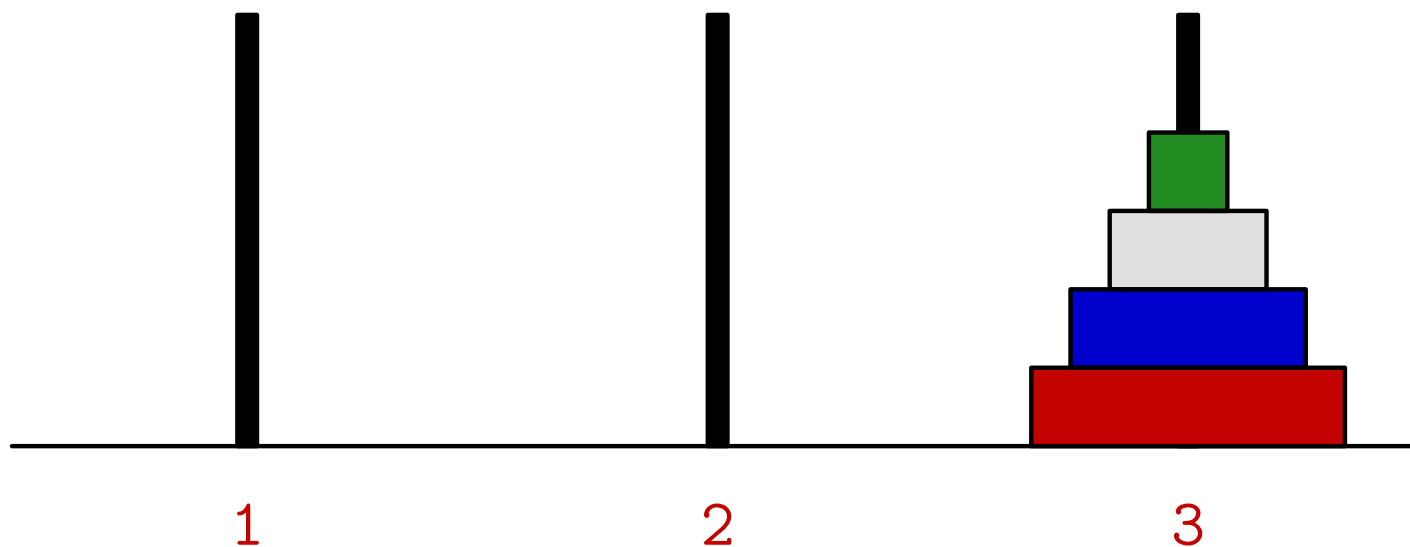
potez = 14

Hanojski tornjevi — potezi

Ovako izgleda prebacivanje potez po potez.

potez = 15

Hanojski tornjevi — animacija

Zgodnu animaciju Hanojskih tornjeva (pisanu u jeziku Java) možete naći na web-stranici:

<http://www.mazeworks.com/hanoi>.

Hanojski tornjevi — skica programa

Program za rješenje problema Hanojskih tornjeva, očito, ima dvije funkcije:

- `prebaci_jednog` — koja realizira osnovni potez prebacivanja jednog (najgornjeg) diska s nekog na neki drugi štap,
- `Hanojski_tornjevi` — koja realizira rekurzivno prebacivanje gornjih n diskova (za zadani n) u obliku:
 - prebaci gornjih $n - 1$ diskova na pomoćni štap,
 - prebaci jedan disk (najdonji od n) na odredišni štap,
 - prebaci onih gornjih $n - 1$ diskova s pomoćnog na odredišni štap.

Precizna realizacija ovih funkcija ovisi o tome što želimo dobiti kao rješenje problema (tj. što je izlaz).

Hanojski tornjevi — redosljed poteza

Imamo **dvije** osnovne mogućnosti:

- želimo **točan redosljed** svih **osnovnih** poteza (“potez po potez”),
- želimo samo ukupni **broj** osnovnih poteza.

Realizirat ćemo **prvu** varijantu koja **piše** redosljed poteza.

Drugu — probajte sami.

Obje funkcije tada **moraju** dobiti **točna** značenja pojedinih štapova:

- **prebaci_jednog** mora znati **odakle** i **kamo** prebacuje,
- **Hanojski_tornjevi**, osim **n**, isto mora znati **odakle** i **kamo** prebacuje. Radi jednostavnosti, dodat ćemo i **pomocni**, da ga ne moramo računati iz preostala dva.

Hanojski tornjevi — početak programa

Sljedeći program ispisuje **redosljed poteza**, tj. prebacivanja (najgornjih) diskova. Program poziva **rekurzivnu** funkciju **Hanojski_tornjevi**.

Funkcija **prebaci_jednog** samo **ispisuje** osnovni potez.

```
#include <stdio.h>
```

```
void prebaci_jednog(int odakle, int kamo)
{
    printf("  prebaci s %d na %d\n", odakle, kamo);

    return;
}
```

Hanojski tornjevi — rekurzivna funkcija

```
void Hanojski_tornjevi(int n, int odakle,
                      int kamo, int pomocni)
{
    if (n > 0) {
        Hanojski_tornjevi(n - 1, odakle, pomocni, kamo);
        prebaci_jednog(odakle, kamo);
        Hanojski_tornjevi(n - 1, pomocni, kamo, odakle);
    }

    return;
}
```

Kraj rekurzije: za $n = 0$ ne radimo ništa — nema poteza!

Hanojski tornjevi — glavni program

```
int main(void) {
    int n;

    for (n = 1; n <= 5; ++n) {
        printf("\n Prebaci %d diskova s 1 na 3:\n", n);
        Hanojski_tornjevi(n, 1, 3, 2);
    }

    return 0;
}
```

Broj diskova n “vrtimo” od 1 do 5.

Zadatak. Dodajte ovom programu i brojač osnovnih poteza.

Hanojski tornjevi — broj poteza

Uzmimo da imamo n diskova i neka je h_n broj poteza (prebacivanja po jednog diska).

Iz razrade algoritma odmah vidimo da je

$$h_n = h_{n-1} + 1 + h_{n-1} = 2h_{n-1} + 1, \quad \text{za } n \geq 1,$$

i $h_0 = 0$ (pa je $h_1 = 1$, kao što i očekujemo).

Ova nehomogena diferencijska (ili rekurzivna) jednačba može se riješiti (to se uči na višim godinama) i njeno rješenje je

$$h_n = 2^n - 1, \quad \text{za } n \geq 0.$$

Zadatak. Dokažite da je ovo zaista rješenje gornje jednačbe!

Hanojski tornjevi — komentari

Primijetite da naš algoritam, usput, **dokazuje** da polazni problem za n diskova

- uvijek **ima** rješenje, za svaki n ,
- i da je **minimalni** broj poteza jednak $2^n - 1$,
tj. rješenje je, zapravo, i **jedinstveno**.

Vidimo da **broj poteza** u premještanju diskova **vrstoglav** raste. Razlog tome je da imamo

- samo **3** štapa, tj. samo **jedan pomoćni** štap.

Zanimljivo **poopćenje** ovog problema dobivamo ovako:

- imamo k štapova, gdje je $k \geq 3$ unaprijed zadan, tako da imamo **više pomoćnih** štapova na raspolaganju.

Struktura programa

Sadržaj

- **Struktura programa** (prvi dio):
 - Blokovska struktura jezika.
 - Doseg varijable — lokalne i globalne varijable.
 - Vijek trajanja varijable, memorijske klase.
 - Program smješten u više datoteka. Vanjski simboli.

Struktura C programa

C program je, zapravo

- skup **definicija objekata** — **varijabli** i **funkcija**:
 - **varijable** “modeliraju” ili zauzimaju **memoriju**, a
 - **funkcije** “modeliraju” ili sadrže **instrukcije**.

Komunikacija između **funkcija** ide preko:

- **argumenata** i **vrijednosti** koje **vraćaju** funkcije,
- **vanjskih** ili **globalnih** **varijabli** — to su one **definirane izvan** bilo koje **funkcije**.

Funkcije mogu biti

- u **bilo kojem** poretku u izvornom **programu**,

a **program** može biti smješten (rastavljen) u **više datoteka** (sve dok ne “cijepamo” funkcije).

Struktura C programa (nastavak)

Objekti u C programu mogu biti:

- globalni ili vanjski (engl. external) — definirani **izvan** bilo koje funkcije, ili
- lokalni ili unutarnji (engl. internal) — što znači da su definirani “lokalno” **unutar** neke funkcije.

Bitno:

- Funkcije u C-u su **uvijek** globalne ili vanjske, jer C
- **ne dozvoljava** da se funkcije definiraju **unutar** neke druge funkcije

(za razliku od nekih drugih jezika, poput Pascala).

Struktura C programa (nastavak)

Vanjski objekti imaju svojstvo da se

- svaka referenca na takav objekt s istim imenom zaista i odnosi na istu stvar, tj.
- isto ime ne može značiti dvije različite stvari!

Takva imena su, u načelu, tzv. vanjski simboli, a

● pripadni objekti su univerzalno dohvatljivi (dostupni), čak i kad su funkcije koje ih dohvaćaju u raznim datotekama (i prevode se odvojeno).

Ova univerzalna dohvatljivost može se ograničiti (ključnom riječi `static` za vanjske objekte, v. malo kasnije).

Struktura C programa (nastavak)

Za unutarnje objekte to ne vrijedi — oni nisu univerzalno dohvatljivi.

Funkcije ne mogu biti unutarnji objekti, tj.

- jedini unutarnji objekti su varijable, ili preciznije,

- argumenti i varijable definirani unutar funkcija (argumenti su, ionako, lokalne varijable).

Krenimo od lokalnih varijabli — njih je najlakše objasniti,

- jer se definiraju unutar blokova, kao što smo dosad, uglavnom, i radili.

Blokovska struktura jezika

Blok naredbi je svaki **niz naredbi** koji se nalazi **unutar** **vitičastih** zagrada (recimo, tijelo funkcije).

- C **dozvoljava** da se u **svakom bloku** naredbi **deklariraju** **varijable**. Takve varijable zovu se **lokalne** varijable.
- **Deklaracija** varijabli **unutar** bloka **mora prethoditi** **prvoj** izvršnoj naredbi u bloku (standard **C90**).

Primjer:

```
if (n > 0) {
    int i;    /* deklaracija varijable */
    for (i = 0; i < n; ++i)
        ...
}
```

Blokovska struktura jezika (nastavak)

Pravila **dosega** (“vidljivosti” ili dostupnosti):

- Varijabla definirana **unutar** nekog bloka **vidljiva** je samo **unutar tog bloka** (samo tamo postoji).
- **Izvan** bloka toj **varijabli** se **ne može pristupiti** (ona ne postoji), tj. njeno **ime** izvan bloka **nije definirano**.
- **Izvan** bloka može biti deklarirana **varijabla istog imena**, ali ona je **nedostupna unutar** bloka, jer je “prekrivena” varijablom **istog imena**.
- Varijabla definirana **izvan** bloka **vidljiva** je u **tom** bloku ako **nije** “pokrivena” lokalnom varijablom **istog imena**, tj. ako u bloku **nije** definirana varijabla istog imena.

Ukratko, **dostupna** je samo “**najlokalnija**” varijabla **istog imena**.

Blokovska struktura jezika (nastavak)

Primjer:

```
int main(void) {  
    int x, y;  
    ...  
    if (x > 0)  
    {  
        double y; /* int y NIJE vidljiv  
                  u bloku */  
                /* int x JE vidljiv u bloku */  
        ...  
    }  
}
```


Blokovska struktura jezika (nastavak)

Formalni argument funkcije vidljiv je unutar funkcije i nije dohvatljiv (definiran) izvan nje.

- Doseg (vidljivost) formalnog argumenta je isti kao i doseg lokalne varijable definirane na početku funkcije.

Primjer:

```
int x, y;
...
void f(double x) {
    double y; /* int x i int y NISU      */
    ...      /* vidljivi unutar funkcije */
}
int main(void) { ... }
```

Atributi varijable

Varijabla je ime (sinonim) za neku lokaciju ili neki blok lokacija u memoriji (preciznije, za sadržaj tog bloka).

Sve varijable imaju tri atributa: tip, doseg (engl. scope) i vijek trajanja (engl. lifetime).

- Tip = kako se interpretira sadržaj tog bloka (piše i čita, u bitovima), što uključuje i veličinu bloka.
- Vijek trajanja = u kojem dijelu memorije programa se rezervira taj blok.
 - Stvarno postoje tri bloka: statički, programski stog (“run-time stack”) i programska hrpa (“heap”).
- Doseg = u kojem dijelu programa je taj dio memorije “dohvatljiv” ili “vidljiv”, u smislu da se može koristiti — čitati i mijenjati.

Atributi varijable (nastavak)

- Prema **tipu** imamo varijable tipa
 - **int**, **float**, **char**, itd.
- Prema **dosegu** varijable se dijele na:
 - **lokalne** (unutarnje) i **globalne** (vanjske).
- Prema **vijeku trajanja** mogu biti:
 - **automatske** i **statičke**.

Doseg i vijek trajanja određeni su, u principu, **mjestom deklaracije**, odnosno, **definicije** objekta (varijable) — **unutar** ili **izvan** neke funkcije.

“Upravljanje” **vijekom trajanja** (a ponekad i **dosegom**) vrši se tzv. **identifikatorima memorijske klase** i to kod **deklaracije** objekta.